

experimental testing of the methodology of developing prospective university teachers' English competence in speaking and writing by means of information and communication technologies.

Key words: objectives, content, English competence in speaking and writing, prospective university teachers, subject aspects, procedural aspect, skills, information and communication technologies.

УДК 374

Могильна Юлія

Харківський національний педагогічний
університет ім. Г. С. Сковороди

ORCID ID 0000-0003-3144-3392

DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/320-329

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито сутність поняття «неформальна освіта», обґрунтовано важливість включення неформальної освіти до освітньої системи шкіл України, висвітлено значення складових неформальної освіти у формуванні учнів шкіл, як розвинених, цілеспрямованих особистостей. Метою статті є дослідження рівня підготовки майбутніх учителів до проведення заходів з неформальної освіти у школах; виявлення в них рівня сформованості розуміння поняття «неформальна освіта». Автор наводить результати дослідження, що доводять актуальність поставленої проблеми та пропонує шляхи її вирішення.

Ключові слова: неформальна освіта, учні, підготовка майбутніх вчителів, формальна освіта.

Постановка проблеми. Неформальна освіта є інноваційним компонентом в системі освіти України. Поняття «неформальна освіта» має англomовне походження, що викликає труднощі у його визначенні та використанні у співвіднесенні з іншими педагогічними термінами і поняттями. Закономірності та тенденції неформальної освіти на сьогодні не сформульовані через брак досвіду у визначеній сфері.

Водночас неформальна освіта, як складова, що доповнює формальну освіту, є важливою у формуванні всебічно розвиненої, цілеспрямованої особистості школяра. На сьогодні, через брак теоретичної інформації та досвіду, неформальна освіта у школах та підготовка майбутніх учителів до її проведення, знаходяться на низькому рівні.

Недосконалість вивчення складових неформальної освіти та її низький рівень визначають актуальність даного дослідження.

Мета статті: дослідження рівня підготовки майбутніх учителів до проведення заходів з неформальної освіти у школах; виявлення в них рівня сформованості розуміння поняття «неформальна освіта». Відповідно до поставленої мети окреслимо основні завдання:

1. Розкрити сутність поняття «неформальна освіта».
2. Виявити у студентів 1-5 років навчання ХНПУ ім. Г. С. Сковороди рівня сформованості розуміння поняття «неформальна освіта» та їх готовності до проведення заходів неформальної освіти у школах.

3. Згідно з отриманими результатами зробити висновки та запропонувати шляхи розв'язання поставленої наукової проблеми.

Методи досліджень. У статті використано такі методи дослідження: аналіз педагогічної та психологічної літератури, періодичних видань для порівняння поглядів науковців на сутність неформальної освіти та дослідження тенденції розвитку неформальної освіти за кордоном, анкетування студентів ХНПУ ім. Г. С. Сковороди та аналіз результатів проведеного анкетування.

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки через стрімкий розвиток неформальної освіти в Україні та її значення для вдосконалення результатів формальної освіти з'явилась низка науковців, які у своїх працях досліджують питання неформальної освіти різних вікових груп.

Дослідження в напрямі неформальної освіти дорослих проводили такі вчені: В. Андрущенко, Т. Десятов, С. Закревська, О. Лазоренко, В. Луговий, Н. Махиня, Т. Мухлаєва, Л. Сігаєва.

Особливості неформальної освіти студентів висвітлено у працях таких науковців, як: О. Бондаренко, Ю. Деркач, П. Кряжев, Л. Шаповала. Особливості неформальної освіти школярів досліджували О. Биковська, Н. Савченко, В. Стрижалковська, І. Петрова.

Неформальну освіту, як інноваційний підхід до системи освіти, розглядали Е. Гусейнова, Ю. Лук'янова, Л. Сігаєва.

Порівняння особливостей неформальної освіти дітей і молоді в Україні і країнах Європи викладено в працях Р. Науменко.

Теоретико-методологічним засадам організації неформального навчання присвячені праці таких науковців, як Н. Горук, С. Вершловський, А. Макарені, Т. Ткач, А. Яковлев.

Виклад основного матеріалу. Неформальна освіта в Україні лише розпочинає свій шлях становлення. Досвід її проведення ще є незначним, тому до визначення самого поняття науковці мають різний підхід. Наприклад, Т. Мухлаєва визначає неформальну освіту, як будь-яку організовану навчальну діяльність за межами встановленої формальної системи, яка покликана слугувати суб'єктам навчання та реалізовувати цілі навчання» (Мухлаєва, 2010, с. 158-162).

Водночас М. Якушина, Л. Будай та М. Ілакавичус визначають неформальну освіту наступним чином: «Будь-яка організована системна діяльність, що проводиться поза межами формальної освіти, для забезпечення заданих видів навчання в інтересах тих, хто навчається» (Якушина, 2013, с. 58-63).

А. Гончарук виявляє особливість неформальної освіти в її спрямованості на задоволення освітніх потреб особистостей без надання легалізованих дипломів. О. Фучила підтверджує цю думку, виділяючи у визначенні неформальної освіти відсутність жодного, визнаного Міністерством освіти сертифікату.

Е. Гусейнова та Ю. Лук'янова визначають неформальну освіту як необов'язкову, організовану, систематичну освіту, яка не передбачає присудження певної кваліфікації та формального оцінювання набутих знань та навчальних досягнень учасників (Гусейнов, 2013).

Л. Сігаєва прирівнює неформальну освіту до культурно-просвітницької роботи, яка враховує потреби й інтереси слухачів без подальшого отримання диплому (Сігаєва, 2011, с. 38-42).

У Законі України «Про освіту» неформальна освіта трактується як така, що «здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» (*Закон України «Про освіту»*).

Проаналізувавши наведені визначення, можемо виявити особливості неформальної освіти, а саме: системність, організованість, спрямованість, зорієнтованість на потреби та особливості тих, хто навчаються, відсутність присудження кваліфікації та документу, визнаного Міністерством освіти та науки України.

Т. Мухлаєва, орієнтуючись на закордонний досвід, сформулювала такі характеристики неформальної освіти: орієнтація на конкретні освітні запити визначених груп – здобувачів освіти; мотиваційна складова – єдина підстава для участі в освітньому процесі, що обумовлює високий особистісний сенс навчання для кожної особистості; внутрішня відповідальність здобувачів за результат освітньої діяльності; розвиток якостей особистості, які забезпечують успішність у сфері конкретного освітнього процесу; висока активність здобувачів у процесі навчання; підвищення самооцінки шляхом розвитку особистісних якостей індивідуума; головними у співвідношеннях викладача та здобувача є – взаємоповага, демократична культура, культура участі. (Мухлаєва, 2010, с. 158-162).

У загальному визначені, освіта – це процес засвоєння систематизованих знань, умінь і навичок, що необхідні особистості для успішної життєдіяльності, професійного становлення. Окрім того, освіта є елементом виховання, у процесі здобування якої відбувається засвоєння систематизованих знань здобувачем і формування на основі отриманих знань світогляду, розвиток пізнавальних можливостей, набуття професійних умінь і навичок (Волкова, 2002, с. 270).

Кожен вид освіти, як формальний, так і неформальний, надають певних результатів здобувачам. Своєю чергою, результати освіти поділяють на формальні (документ, що засвідчує факт здобуття освіти) та реальні (виявлений рівень знань, умінь та навичок, особистий досвід у визначеній сфері діяльності та особистісні якості) (Якуба, 1996, с. 192). Під час реалізації здобувачем отриманої освіти, найважливішими є саме реальні результати освіти, адже рівень їх сформованості визначає рівень особистості як професіоналу своєї справи та успішність його діяльності. Через низку перерахованих особливостей неформальної освіти, у першу чергу, її вузької спрямованості, можна зробити висновок, що вона є важливою в системі освіти як спосіб поглиблення знань здобувачів та підготовки високопрофесійних спеціалістів.

Неформальна освіта має бути невід'ємною часткою формальної освіти, але ці поняття не є взаємозамінними, адже, у порівнянні з формальною освітою, неформальна є: короткостроковою та специфічною; не надає формальних підтверджень здобутих знань; цикл освітнього процесу є коротким, тобто не має довгих строків; є практичною, тому повинна слідувати після або під час здобуття формальної освіти; способи контролю результатів освіти є значно демократичнішими, ніж у процесі формальної освіти, що не в усіх випадках є ефективним. Окрім того, процес неформальної освіти спрямований на формування додаткових умінь та навичок, а не основних, базових знань.

Однією з особливостей неформальної освіти є те, що вона спрямована на задоволення особистісних потреб, які не обов'язково пов'язані з професійним зростанням. Таким чином, неформальна освіта забезпечує всебічний розвиток особистості, який сприяє повноцінному соціальному існуванню (Максименко, 2006, с. 135). Саме спілкування з однолітками, становище в соціумі є одними з головних критеріїв в житті підлітка, що своєю чергою підтверджує важливість неформальної освіти в житті школярів, адже стандартна шкільна освіта спрямована на вивчення предметів, а не на розвиток соціально адаптованої особистості.

Не дивлячись на те, що середня освіта в Україні постійно зазнає реформ, на сьогодні їй притаманна низка недоліків. Такі недоліки, як невідповідність спрямованості освіти потребам ринку праці, зниження конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг, відокремлення від освітнього процесу приватних підприємців та громадських організацій можливо вирішити шляхом удосконалення професійної орієнтації школярів, яка також може бути складовою неформальної освіти (Дмитрієв, 2014, с. 85-89).

Окрім того, проблематика сучасної шкільної освіти полягає у відсутності індивідуального підходу, особистісної зорієнтованості на потреби учнів, виявлення та розвитку особистісних якостей учнів, формуванні цілеспрямованості та орієнтації на майбутнє, всебічного розвитку. Компенсувати ці недоліки можливо шляхом проведення заходів з неформальної освіти у школах.

Прикладом активного розвитку неформальної освіти за кордоном є освітня програма в Німеччині. У цій країні вільний час учнів розглядають як ресурс, який вони можуть використовувати для особистого розвитку. З метою реалізації цієї думки в усіх федеральних регіонах Німеччини було введено модель школи повного дня. Такий спосіб організації шкільного процесу дає можливість учням відвідувати ті вузькоспеціалізовані об'єднання, які їх цікавлять. Це розвиває мотиваційну складову і надає перевагу в ефективності здобуття знань перед таким у неформальній освіті. Наприклад, дітям на вибір надається відвідування об'єднань художньо-культурної, природничо-наукової або технічної орієнтації. У роботі таких гуртків діє принцип «відкритих зустрічей», який робить їх доступними для кожної дитини (*Меморандум Європейської Комісії, 2000*).

У сучасній українській школі практикується дуже спрощена модель школи повного дня. Вона зводиться до окремих гуртків, які здебільшого відвідують учні, що добре навчаються – частіше за все їх виділяє й особисто запрошує вчитель. Але такі об'єднання не мають системного, постійного характеру і не користуються популярністю серед учнів, тобто мотивація до їх відвідування у школярів відсутня. До цього призводить модель шкільної освіти в Україні, яка побудована на принципі механічного запам'ятовування матеріалу та позбавлена формування мотиваційних складових в учнів, актуалізації набутих знань у повсякденному та подальшому житті, професійної орієнтації, індивідуального підходу, виявлення особливостей кожного учня. Таке становище шкільної освіти терміново потребує реформування та введення елементів неформальної освіти як обов'язкових складових.

Школу повного дня в Україні можна зустріти в школах приватної, недержавної форми власності. У їх системі після уроків проводиться велика кількість гуртків, занять, секцій у різноманітних сферах. Під час їх організації використовують сучасні методики та технології, новітню інформацію, що вабить дітей і мотивує їх. Але, через велику вартість плати за навчання в таких школах вони не є доступними для населення, що лімітує можливість дітей в Україні отримувати всебічний розвиток.

Важливим компонентом розвитку неформальної освіти в Німеччині та інших провідних країнах ЄС слугує державна підтримка, яка надає фінансування для розвитку неформальних установ, створює нормативну базу врегулювання неформальної освіти та створює органи для її керування. На сьогодні в Україні не існує нормативно-правової бази, яка би регулювала неформальну освіту та жодної підтримки на її розвиток держава не надає. Розвиток відбувається на рівні приватних шкіл, не доступних для всіх верств населення.

Доступність неформальної освіти для дітей України є окремим питанням. Адже безкоштовних гуртків, клубів та інших освітніх організацій дуже мало, вони мають обмежену кількість місць і потрапити до них дуже важко. Інше питання постає з державними установами, плата за навчання в яких є доступною. Так, дитина справді має можливість за низьку ціну відвідувати заняття, але багато сфер потребують закупівлі супутнього обладнання та реквізиту (наприклад, у музичній сфері – музичні інструменти), яке дуже часто виявляється коштовним. Це призводить до обмежених можливостей дітей і позбавляє їх шансу на всебічний, особистісний розвиток. У результаті – вільний час дитина не має змоги використовувати з користю, розвитку не відбувається й у дитини з'являється великий шанс потрапити в «погану компанію», що призведе до девіантної поведінки.

Людина, яка не розвивається як особистість, не знайшла в собі хист та призначення, не може бути успішною та щасливою. Це має вплив на державний соціум. Таким чином, можна сказати, що однією зі складових у формуванні рівня життя населення є доступність неформальної освіти.

Окрім підтримки та фінансування, держава повинна контролювати неформальну освіту, адже відсутність контролю може призвести до:

- 1) поширення неконтрольованих асоціальних, аморальних ідей;
- 2) відсутності узгодженості із загальними освітніми планами, змістом і цілями навчання;
- 3) невизнання сертифікатів неформальної освіти, що знижує умотивованність на її здобування та знецінює її;

4) відсутність контролю організацій з неформальної освіти, викладачів та освітніх програм.

Такі ризики можуть бути уникненні за умови створення законодавчого забезпечення діяльності установ та організації неформальної освіти в нормативно-правовому полі України.

Реалізовувати методи неформальної освіти у школі може лише вчитель, який до цього підготовлений. Через те, що неформальна освіта в Україні є новітньою та недосконало вивченою, підготовка педагогів-спеціалістів до реалізації неформальної освіти у школах знаходиться на низькому рівні, про що свідчить дослідження, проведене в 2020 р. серед студентів 1-5 років навчання Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. В анкетуванні взяли участь 200 студентів.

Під час обробки результатів дослідження, а саме обробки відповідей на питання «Якби ти працював(ла) у школі, то які заходи з неформальної освіти проводив(ла)?» було отримано такі данні:

1) 32,5 % опитуваних навели заходи неформальної освіти, серед яких переважно називали: тренінги, семінарські курси, гуртки;

2) 32,5 % замість заходів неформальної освіти наводили методи уроків, виховні заходи, шляхи урізноманітнення культурного дозвілля учнів, профорієнтаційні та інші бесіди, які не мають системності та їм не притаманні інші властивості неформальної освіти, що свідчить про неправильно сформоване розуміння про заходи з неформальної освіти;

3) 35 % не змогли навести приклади заходів з неформальної освіти.

Графічно результати дослідження зображено на діаграмі:

Стан сформованості у студентів ХНПУ ім. Г. С. Сковороди розуміння про заходи з неформальної освіти

Таким чином, лише 35 % студентів, які брали участь в анкетуванні, мають сформоване розуміння про заходи з неформальної освіти.

Відсутність сформованості розуміння неформальної освіти у студентів старших курсів свідчить про низьку якість підготовки майбутніх учителів до реалізації неформальної освіти у школі. Разом із тим, нерозуміння того, що таке неформальна освіта у студентів початкових курсів є доказом відсутності неформальної освіти як складової шкільної освіти.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Підбиваючи підсумки, можемо констатувати, що неформальна освіта є невід'ємною складовою у формуванні всебічно розвиненої, цілеспрямованої особистості учня загальноосвітньої школи. Саме завдяки засобам неформальної освіти можливо компенсувати недоліки шкільної освіти. Але нині, в Україні, неформальна освіта, особливо неформальна освіта школярів, лише стає на шлях розвитку, а тому потребує досліджень та збільшення теоретичної бази. Через відсутність останньої вчителі не мають змоги поглиблено вивчити сутність поняття «неформальна освіта», сформулювати та вдосконалити відповідні компетентності.

Згідно з результатами анкетування студентів, можна зробити висновок, що підготовка майбутніх спеціалістів-педагогів позбалена формування в них розуміння неформальної освіти та навичок її реалізації.

Перспективи подальших досліджень повинні бути спрямовані на збільшення теоретичної бази з неформальної освіти школярів та її внесення в систему підготовки майбутніх учителів у вигляді окремого курсу, або розділу певної педагогічної дисципліни.

ЛІТЕРАТУРА

- Волкова, Н. П. (2002). *Педагогіка*. К.: Видавничий центр «Академія» (Volkova, N. P. (2002). *Pedagogy*. K.: Publishing Center "Academy").
- Гусейнова, Е. І., Лук'янова, Ю. М. (2012). Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти. *Педагогічні науки* (Huseinova, E. I., Lukyanova, Yu. M. (2012). Informal education as an important element of continuing education. *Pedagogical sciences*. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm.)
- Дмитрієв, А. (2014). Трансформація освіти. *Сучасна школа України*, 6 (Dmytriiev, A. (2014). Transformation of education. *Modern school of Ukraine*, 6).
- Закон України «Про освіту» (*Law of Ukraine "On Education"*). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- Максименко, С. Д. (2006). *Генеза здійснення особистості*. К.: Видавництво ТОВ «КММ» (Maksimenko, S. D. (2006). *Genesis of personality development*. K.: Publishing House of LLC "KMM").
- Меморандум Європейської Комісії 2000. Рекомендація 1437 (2000) Про неформальну освіту (*Memorandum of the European Commission 2000. Recommendation 1437 (2000) On non-formal education*). Retrieved from: <http://www.europeans.org.ua/memorand.html>)

- Мухлаева, Т. В. (2010). Международный опыт неформального образования взрослых. *Человек и образование, 4* (Mukhlaieva, T. V. (2010). International experience of non-formal education of adults. *Man and education, 4*).
- Сігаєва, Л. Є. (2011). Характеристика структури освіти дорослих в сучасній Україні. *Вісник Житомирського державного університету, 59* (Sihaieva, L. Ye. (2011). Characteristics of the structure of adult education in modern Ukraine. *Bulletin of Zhytomyr State University, 59*).
- Якуба, Е. А. (1996). *Социология*. Харьков: Изд-во «Константа» (Yakuba, E. A. (1996). *Sociology*. Kharkov: Publishing house "Constant").
- Якушина, М. С., Илакавичус, М. Р., Будай, Л. П. (2013). Диверсификация маршрутов неформального образования для разновозрастных сообществ в условиях развития СНГ. *Человек и образование, 3* (Yakushyna, M. S., Ilakavichus, M. R., Budai, L. P. (2013). Diversification of routes of non-formal education for communities of different ages in the development of the CIS. *Man and education, 3*).

РЕЗЮМЕ

Могильная Юлия. Подготовка будущих учителей к неформальному образованию школьников.

В статье раскрыта сущность понятия «неформальное образование», обосновано значение включения неформального образования в образовательную систему школ Украины, высветлено значение составляющих неформального образования в формировании учеников школ как всесторонне развитых, целеустремленных личностей. Целью статьи является исследование уровня подготовки будущих учителей к неформальному образованию в школах, выявление у них уровня сформированности понимания понятия «неформальное образование». Автор приводит результаты исследования, которые доказывают наличие поставленной проблемы.

Ключевые слова: неформальное образование, ученики, подготовка будущих учителей, формальное образование.

SUMMARY

Mohylna Yuliia. Preparation of future teachers for non-formal education of pupils.

The purpose of the article is to study the level of preparation of future teachers for non-formal education in schools; identifying the level of formation of understanding of the concept of "non-formal" education. The author presents the results of research that prove the existence of the problem and suggests ways to solve it.

During writing of the article the following methods were used: experiment, a survey was conducted among students of the 1-5 years of study at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University; analysis, the latest research on the topic and the results of the study were analyzed.

The article reveals the essence of the concept of "non-formal education", substantiates the importance of including non-formal education in the educational system of Ukrainian schools, highlights the importance of non-formal education in the formation of pupils as developed, purposeful individuals.

The practical significance of the study lies in the further development of non-formal education of pupils as an integral part in the process of obtaining general secondary education.

The results of the study prove that non-formal education is important in the formal education system, but these concepts are not interchangeable. Non-formal education has a number of advantages over formal education, but it lacks a number of properties that are mandatory for the student to receive a full classification. Therefore, non-formal education can only play the role of complementary, improving the acquired knowledge and individual qualities.

According to the results of the study, it can be concluded that non-formal education in Ukraine is only on the path of development. Its most active development is observed in out-of-school education institutions, which are not always available and have no connection with secondary education institutions. At the same time, teachers are not ready to introduce the components of non-formal education into the school system, because there is not enough theoretical base and experience in this area. Training of future teachers does not provide a sufficient level of competences in the field of non-formal education of pupils.

This proves the need for research and development of non-formal education in Ukrainian schools.

Key words: *non-formal education, pupils, training of future teachers, formal education.*

УДК 378

Ольга Мороз

Житомирський базовий
фармацевтичний фаховий коледж
ORCID ID 0000-0002-5099-335X

Жанна Осінська

Житомирський базовий
фармацевтичний фаховий коледж
ORCID ID 0000-0001-9069-7240

Оксана Плохотнюк

Житомирський базовий
фармацевтичний фаховий коледж
ORCID ID 0000-0002-9737-5209

Ірина Процюк

Житомирський базовий
фармацевтичний фаховий коледж
ORCID ID 0000-0001-9687-2361
DOI 10.24139/2312-5993/2021.02/329-340

ФОРМУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ НА ЗАСАДАХ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВНОГО ПІДХОДУ

У статті обґрунтовано перспективи застосування практико-орієнтованого підходу в системі професійної підготовки майбутніх фармацевтів. Розкрито сутність практико-орієнтованого навчання як засобу формування технологічних умінь здобувачів освіти. Установлено, що практико-орієнтований підхід спрямований на створення умов, які сприяють формуванню в майбутніх фармацевтів необхідного мінімуму професійних умінь, навичок і досвіду практичної діяльності, а також на надбання системи теоретичних знань, що набуваються протягом лекційних занять.

Ключові слова: *професійна підготовка, професійна компетентність, технологічні вміння, практико-орієнтований підхід, фармацевт, технологія ліків.*

Постановка проблеми. У Концепції розвитку вищої медичної освіти (Концепція розвитку вищої медичної освіти, 2008), акцентовано увагу на тому, що нині необхідно здійснювати професійну підготовку мобільних, компетентних фахівців, які будуть конкурентоспроможними на ринку